

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.150
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору психологічних наук, доценту,
професору кафедри загальної психології
Міщисі Ларисі Петрівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата психологічних наук, доцента,
доцента кафедри педагогіки та соціальної роботи факультету наук про
здоров'я Закладу вищої освіти «Український католицький університет»
Березовської Лариси Іванівни на дисертаційне дослідження Крикун Лілії
Вікторівни «Психолого-педагогічні умови формування емоційної
компетентності соціальних педагогів» представлену на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія
(галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки)**

Актуальність обраної теми дослідження Крикун Лілії Вікторівни відповідає світовим тенденціям сфери освіти та сучасним вимогам до професійної діяльності соціальних педагогів в Україні. Наразі соціальні педагоги стикаються з наступними викликами: психологічна підтримка дітей та їхніх сімей, робота з психічною травмою, профілактика емоційного вигорання. Реагування соціальних педагогів на ці виклики вимагає у них як розвиток резильєнтності, психологічної стійкості та життєстійкості, так і сформованої емоційної компетентності. Існуючі програми розвитку емоційної компетентності для фахівців допомагаючих професій потребують комплексного оновлення та удосконалення, з включенням у них засобів розвитку емоційних навичок, здатності до саморегуляції та конструктивного подолання стресових ситуацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і

рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих авторкою в дисертаційному дослідженні, підтверджується аргументованим та коректним викладом теоретико-методологічних засад. Чітко визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, що забезпечує логічну послідовність та внутрішню узгодженість наукової роботи.

Застосовані методи дослідження повністю відповідають поставленим завданням і в сукупності дають змогу здійснити їх комплексне та системне вирішення. Надійність і валідність результатів забезпечуються критичним аналізом наукових джерел, широкою емпіричною базою, методологічною виваженістю, репрезентативністю вибірки, а також поєднанням кількісних і якісних методів аналізу.

Загалом, високий рівень методичної організації дослідження, обґрунтованість вихідних положень і використання комплексу взаємопов'язаних методів наукового пізнання засвідчують вірогідність і наукову цінність отриманих результатів.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, мають високий рівень обґрунтованості, що забезпечено логічною послідовністю дослідження, поєднанням теоретичних узагальнень та результатів емпіричного вивчення проблеми. Положення, викладені у роботі, ґрунтуються на глибокому аналізі сучасних наукових підходів до поняття емоційної компетентності, осмисленні вітчизняного й зарубіжного досвіду щодо її структури, компонентів, детермінант та механізмів формування. Дослідниця вдало поєднує концептуальні положення психології емоцій, професійної діяльності та освітньої підготовки працівників допомагаючих професій.

Наукові висновки є логічним продовженням емпіричних даних, отриманих у ході експериментального дослідження, що проводилися упродовж шести років. Дисертанткою здійснено комплексну кількісну та якісну обробку результатів із використанням сучасного психодіагностичного інструментарію та математичної статистики. Це дозволяє стверджувати про надійність отриманих результатів та їхню валідність щодо заявленої проблематики.

Теоретична і практична значущість результатів дисертаційного дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про сутність, структуру, зміст і механізми формування емоційної компетентності соціального педагога. У роботі узагальнено та систематизовано підходи до розуміння емоційної компетентності як інтегрального особистісного утворення, що включає когнітивний, емоційний, поведінковий, ціннісно-мотиваційний та мета-емоційний компоненти. Теоретично обґрунтовано та розширено уявлення про роль життєстійкості, резильєнтності та емоційної саморегуляції у професійній діяльності фахівців допомагаючих професій.

Запропонована авторська структурно-логічна модель формування емоційної компетентності та модель її компонентної будови є важливим внеском у розвиток психології особистості та професійної педагогіки. Вперше системно розглянуто вплив соціально-психологічних умов (зокрема, впливу стресових та кризових чинників) на формування емоційної компетентності в професійному середовищі. Результати дослідження конкретизують взаємозв'язок між емоційною компетентністю та емоційним інтелектом як важливими предикторами ефективної професійної діяльності в умовах соціальних трансформацій.

Практична значущість полягає у розробці, апробації та впровадженні в освітній і професійний процес практично орієнтованих інструментів формування емоційної компетентності соціальних педагогів. Зокрема, запропоновано Програму саморозвитку емоційної компетентності та Програму оптимізації емоційної компетентності, які містять комплекс дієвих методичних засобів: авторські психотренінгові заняття, щоденники емоційного благополуччя, техніки майндфулнес, арттерапевтичні вправи, супервізійні зустрічі тощо.

Матеріали дисертації можуть бути використані: у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти; в системі післядипломної освіти педагогічних працівників; при розробці програм підвищення кваліфікації для фахівців допомагаючих професій; в освітньо-просвітницькій роботі психологічних служб; у психопрофілактичних та психокорекційних програмах для попередження професійного вигорання.

Отримані результати мають потенціал до масштабування на інші категорії фахівців (психологів, соціальних працівників, педагогів, медичних працівників), діяльність яких вимагає високого рівня емоційної компетентності для забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії та психоемоційного благополуччя.

Це надає підстави стверджувати про наявність вагомої **наукової новизни** отриманих у дослідженні результатів.

Апробація результатів дисертації.

Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено в 14 наукових працях, із яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у закордонному науковому виданні, 5 праць у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 2 методичні посібники, 1 – модуль програми підвищення кваліфікації педагогів, в тому числі соціальних педагогів.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому.

Загальний текст дисертаційної роботи викладено на 314 сторінках. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів (що містять 15 підрозділів), висновків, списку використаних джерел, що налічує 200 найменувань включаючи електронні ресурси та ресурси мережі Інтернет (в тому числі 66 джерел іноземними мовами), а також 20 додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми в контексті сучасних соціальних, освітніх і психологічних викликів, зокрема – в умовах війни в Україні, реформ в освіті, зростання емоційного навантаження на фахівців допомагаючих професій. Авторка переконливо окреслила наукову проблему, визначила об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження. Аргументовано представлено теоретичну базу, розкрито наукову новизну, практичну значущість та структуру дисертаційної роботи. Вступ написано грамотно, логічно й академічно виважено, він задає наукову рамку всьому дослідженню.

У розділі 1 «Концептуально-теоретичні засади дослідження емоційної компетентності соціального педагога» авторка здійснила глибокий теоретичний аналіз поняття емоційної компетентності, розглянула ключові концепції її формування, структуру та складові. Особливо цінним є аналіз проблеми життестійкості, резильєнтності, емоційної саморегуляції,

фрустраційних реакцій і копінг-стратегій, що свідчить про комплексний міждисциплінарний підхід до вивчення проблеми емоційної компетентності. Логіка побудови розділу, чітка структурованість підрозділів демонструє високий рівень аналітичної роботи, послідовність та доказовість.

У розділі 2 «Емпіричне дослідження емоційної компетентності соціального педагога» розкрито опис етапів дослідження, вибірки, методів та результатів емпіричних даних. Авторкою послідовно представлено результати лонгітюдного дослідження впродовж 2019-2023 років, що забезпечило глибину та динаміку вивчення проблеми емоційної компетентності соціального педагога. Добір психодіагностичного інструментарію є вдалим, гнучким, відповідає меті дослідження, який став основою отримання достовірних результатів. Застосовані психодіагностичні методи є валідними, надійними та релевантними меті та завданням, вибірка досліджуваних є репрезентативною.

Авторкою описано результати пілотажного емпіричного дослідження емоційної компетентності соціальних педагогів, за яким оцінено обрані методи та інструменти дослідження: ефективність, валідність та доцільність використання. Виявлені основні зони формування емоційної компетентності у соціальних педагогів: емпатія, психофізіологічна саморегуляція емоцій, та фіксація на самозахисті в фруструючих ситуаціях.

Складена, апробована та описана «Програма саморозвитку емоційної компетентності соціальних педагогів», яка передбачала групову роботу у вигляді трьохгодинного тренінгу та подальшу самотійну роботу за «Схемою саморозвитку життєвих ресурсів», реалізована впродовж пілотажного дослідження. Аналіз результатів ефективності програми засвідчив, що в довгостроковій перспективі вона не мала впливу, що стало основою корекції психодіагностичного інструментарію та методів впливу на розвиток емоційної компетентності соціальних педагогів.

Авторка вдало описує результати експериментального дослідження емоційної компетентності соціальних педагогів, що реалізовано у 2023 році. Було виявлено високий рівень тривоги, помірний рівень депресії, переважання горя та провини серед тривожно-депресивних емоцій. Визначено взаємозв'язки між управлінням емоціями та самомотивацією, емоційним самоусвідомленням,

мотивацією, емпатією та соціальними навичками; сильні взаємозалежності між настроєм та фізичним станом, соціальною активністю, роботою/навчанням, любов'ю, між повсякденною активністю та фінансовим благополуччям, соціальною активністю. Найчастіше досліджувані обирають екстрапунітивні фрустраційні реакції, виявляють низький рівень адаптації до соціального оточення, що вказує на необхідність розвитку емоційної компетентності.

Дисертантка визначила, що емоційна компетентність соціальних педагогів є динамічною, чутливою до зовнішніх впливів і це стало основою розробки та впровадження корекційної тренінгової програми.

У розділі 3 «Розвиток емоційної компетентності соціального педагога» обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування емоційної компетентності на особистісному та інституційному рівнях, описано результати апробованої тренінгової програми, взаємозв'язки емоційної компетентності та емоційного інтелекту в контексті професійної діяльності та представлено модель компонентів емоційної компетентності. Дисертантка запропонувала «Схему взаємовпливу емоційного інтелекту та емоційної компетентності», ключовою складовою якої є практика, до якої віднесено тренінг емоційної компетентності, супервізійна підтримка, самостійна практична діяльність. Схема стала основою для Програми оптимізації емоційної компетентності соціального педагога. Модель компонентів емоційної компетентності має прикладне значення для психологічної науки та освіти.

У загальних висновках чітко підсумовано результати дослідження відповідно до поставлених завдань. Висновки є логічно виведеними, ґрунтуються на аналізі теоретичних джерел і емпіричних даних, мають як наукову, так і практичну цінність.

Теоретичний аналіз емоційної компетентності підкреслює її важливість як інтегральної характеристики, що формується через соціалізацію та професійну підготовку, забезпечуючи ефективне емоційне функціонування в соціальному середовищі.

Емпіричні результати показали значну варіативність рівнів емоційної компетентності серед соціальних педагогів, зокрема в умовах кризових ситуацій, що вимагає системного підходу до її розвитку в таких умовах.

Зв'язок між емоційною компетентністю та психоемоційним станом соціальних педагогів свідчить про важливість розвитку цієї компетентності для зниження рівня тривоги та депресії, особливо в умовах стресогенних впливів.

Порівняльне дослідження емоційної компетентності виявило тенденцію до покращення її компонентів на тлі зростання професійного навантаження, що підтверджує необхідність психопрофілактичної підтримки в умовах емоційного виснаження.

Результати тренінгової програми оптимізації емоційної компетентності показують значні позитивні зміни в емоційній усвідомленості, регуляції емоцій та зниженні рівня тривожності, що підтверджує ефективність цього підходу для фахівців. Реалізація тренінгової програми призвела до трансформації фрустраційних реакцій учасників в адаптивні, що покращує їх здатність до конструктивного реагування в стресових ситуаціях.

Розроблена авторська модель компонентів емоційної компетентності включає три рівні, що дозволяє комплексно підходити до розвитку цієї компетентності в різних аспектах професійної діяльності.

Отримані результати мають практичну значущість для системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців допомагаючих професій, зокрема через впровадження програм емоційної підтримки для покращення психічного здоров'я в умовах соціальної нестабільності.

Дисертаційне дослідження є цілісною, завершеною науковою працею, яка має логічну структуру, чітку внутрішню узгодженість та глибину опрацювання проблеми. Зміст дисертації повністю відповідає обраній темі, меті та завданням дослідження, що свідчить про високу дослідницьку культуру авторки та її володіння методологією наукового аналізу.

У роботі послідовно розкрито актуальність теми в контексті сучасних соціокультурних трансформацій, зокрема з урахуванням викликів, пов'язаних із війною в Україні, реформами в освіті та психологічними навантаженнями на фахівців допомагаючих професій. Теоретичний розділ демонструє глибоке знання сучасних підходів до проблематики емоційної компетентності, комплексне осмислення зарубіжного та вітчизняного досвіду. Емпірична частина ґрунтується на масштабному, тривало організованому дослідженні з

використанням різноманітного психодіагностичного інструментарію, що забезпечує репрезентативність, достовірність і валідність отриманих результатів.

Зміст дисертації вирізняється високим рівнем наукової новизни, практичної орієнтованості та прикладної значущості. Запропоновані авторські програми розвитку емоційної компетентності не лише емпірично апробовані, а й мають потенціал для широкого впровадження в освітню практику, що значно підсилює практичну цінність роботи.

Висновки дисертації узагальнюють основні результати дослідження, є обґрунтованими, логічно виведені із змісту кожного розділу, відповідають поставленим завданням. Уся структура дослідження підпорядкована реалізації дослідницької мети, що свідчить про завершеність і цілісність наукової праці.

Отже, дисертація є ґрунтовною, самостійною науковою роботою, що має як теоретичну цінність, так і високу прикладну значущість для системи освіти та психологічного супроводу працівників допомагаючих професій.

Дисертаційна робота не містить ознак порушення норм академічної доброчесності. Разом із цим, потрібно зазначити, що дисертація Лілії Крикун містить положення, які можуть слугувати підставою для дискусії.

1. В розділі 1 згадуються світові підходи до розвитку soft skills, проте бракує порівняльного аналізу зарубіжного досвіду. Глибший аналіз моделей емоційної компетентності в системах професійної підготовки соціальних педагогів за кордоном (наприклад, у США, Канаді, Фінляндії) дозволив би розширити контекст дослідження та збагатив теоретичне підґрунтя роботи.
2. Більш ґрунтовний та акцентований опис проведеного впродовж 2019-2023 років лонгітюдного дослідження дозволив би підсвітити динаміку емоційної компетентності соціальних педагогів.
3. У запропонованій описаній багаторівневій моделі компонентів емоційної компетентності (с. 228) недостатньо розкрито взаємодію цих рівнів і те, як вони можуть бути використані для розвитку професійних навичок у соціальних педагогів.
4. У роботі зустрічаються незначні термінологічні, орфографічні та

стилістичні помилки.

Зазначені зауваження та пропозиції мають рекомендаційний характер і не зменшують загальної високої оцінки наукової роботи, яка є цілісним і завершеним дослідженням важливої та актуальної проблеми в психології.

Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Загалом, враховуючи актуальність обраної теми дослідження, його структуру, зміст, наукову новизну одержаних результатів, дисертаційну роботу Крикун Лілії Вікторівни «Психолого-педагогічні умови формування емоційної компетентності соціальних педагогів» слід вважати самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-теоретичному, методичному та емпіричному рівні, що має комплексний та логічний характер, містить положення, які характеризуються науковою новизною та заслуговують на практичну реалізацію, і яке відповідає всім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, що зазначено у наказі Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) щодо оформлення дисертації, а також у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її авторка Крикун Лілія Вікторівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та
соціальної роботи факультету
наук про здоров'я
Закладу вищої освіти
«Український католицький університет»

Лариса БЕРЕЗОВСЬКА